

Velleius Paterculus: Marius og Sulla

(En kortfattet romersk verdenshistorie (II, 9-28))

oversat af Sebastian Persson og Thomas Eske Rasmussen

Introduktion

Den romerske tidligere officer Velleius Paterculus skrev ca. 30 e.v.t. en universalhistorie i to bøger. Kompositionen af første bog kendes ikke med sikkerhed, idet kun 18 kapitler er bevaret. Den er formodentlig begyndt med en dedikation til konsul M. Vinicius, fortsat med den trojanske krig og sluttet med Karthagos fald. Der er her anden bog tager sin begyndelse. Denne bogs 131 kapitler behandler i modsætning til første bog udelukkende romerske forhold og strækker sig fra 146 f.v.t. til Velleius' samtid dvs. til Tiberius regeringstid. Genren universalhistorie var velkendt blandt romerne, men Velleius er i overleveringen vores tidligste repræsentant for den.¹

Velleius Paterculus er ikke blevet oversat til dansk, siden conrektor på Herlufsholm, M. Adam Winding Brorson, i 1804 udgav "Det Overblevne af C. Velleius Paterculus's Romerske Historie". Bogen, der er trykt med gotiske bogstaver, er i dag vanskelig tilgængelig. Velleius' værk har traditionelt været anset som uoriginalt og først og fremmest læst som en hyldest til kejser Tiberius' administration. Selvom Velleius ikke skriver på samme analytiske og retoriske niveau, man vil finde hos Sallust, Livius, Tacitus m.fl., er han ikke desto mindre et væsentligt supplement til læsningen af disse. Det er usædvanligt, at vi har et romersk historieværk i det omfang fra den tidlige kejsertid af en forfatter, der delvis er førstehåndskilde til sit materiale. Den omstændighed sammen med en række ejendommelige og usædvanlige træk ved værket, bl.a. at græskmytologisk tankegods er integreret i Roms historie, mener vi er en god grund til forsyne den dansk sprogede klassikerlitteratur med ny Velleius-oversættelse.

Følgende er en prøveoversættelse af 20 kapitler fra anden bog, som omhandler romersk historie under Marius og Sulla. Uddraget indeholder karakteristiske kendetegn for Velleius' historieskrivning. Den prosografiske stil er ikke ulig

1. Cp. R. J. Starr, "The Scope and Genre of Velleius' History", *CQ* 31, 1981, pp. 162-174.

Cornelius Nepos', og der gøres flittigt brug exempla. Uddraget indledes med en for Velleius typisk digression om periodens litteratur. I beskrivelsen af perioden lægges vægt på aktørernes personlige kvaliteter, baggrund og meritter. For Velleius hviler den romerske republiks fremtid på fremkomsten af en ledende skikkelse, der besidder alle de rette kvaliteter og forstår sin rolle som republikkens forsvarer. Hvor en sådan vurdering kunne munde ud i en dom fra Velleius, nøjes han med at konstatere, at såvel Marius som Sulla fejlede i opgaven. Denne rolle blev først udfyldt af Augustus.

Det har været vores bestræbelse at oversætte til et så mundret og ukompliceret dansk som muligt. Det har således været uundgåeligt at opløse Velleius lange, ofte søgt kunstfærdige, perioder. Hvor det har været muligt at bevare Velleius udtryksform, f.eks. i de talrige opremsninger i beskrivelser af romerske statsmænd, har vi forsøgt dette. At oversættelsen skal være tilgængelig også for læsere med små forudsætninger betyder, at forklaringer er søgt indskrænket til enkelte fodnoter, hvor en realoplysning er nødvendig for forståelsen. Ellers henvises til et person- og evt. sagregister bagest i bogen. Geografiske navne, embeder, længdemål m.v. er så vidt muligt fordanskede. Enkelte steder benytter vi alligevel originaltermer (kursiveret), hvis vi ikke mener, at en fordanskning er hensigtsmæssig. Disse termer vil være forklaret i note eller register. I oversættelsen er tilføjet overskrifter, så læseren bedre kan orientere sig i teksten, mens årstal ifølge vor tidsregning vil blive suppleret i marginen. Årstallene er indtil videre anført i skarpe parenteser.

Vi vil være taknemmelige for råd og kritik af enhver art, der kan forbedre oversættelsen af Velleius, hvad angår dels den danske sproglige gengivelse, dels en læsevenlig udformning af udgaven.

SP & TER

Indledning til anden bog

Anden bog indledes med Roms situation efter Kartagos fald. De udenrigspolitiske forhold belyses navnlig gennem den numantinske krig, mens de indenrigspolitiske er koncentreret om brødrene Tiberius og Gaius Gracchus' initiativer og efterfølgende død. Den moralske tilstand, exemplificeret ved hædersbevisninger, pengesummer og domsafsigelser, er emnet for to kapitler, der afsluttes med kimbrernes togt over Rhinen 108 f.v.t. Derpå tager Velleius tidens intellektuelle personligheder under behandling:

Anden litterære ekskurs – de store republikanske forfattere

9 I den periode var talerne Scipio Aemilianus og Laelius, Servius Galba, de to Graccher, Gaius Fannius og Carbo Papius berømte. Man må heller ikke glemme Metellus Numidicus, Scaurus og først og fremmest Lucius Crassus og Marcus Antonius. Ældre og mere talentfulde end dem var Gaius Caesar Strabo og Publius Sulpicius. Hvad angår Quintus Mucius, var han mere berømt inden for retsekspertise end veltalenhed.

I samme epoke var der også strålende begavelse at finde i Afranius' romerske komedier, i tragedierne af Pacuvius og særligt Accius, der tåler sammenligning med de græske mesterværker. Han skabte sig en markant plads blandt grækerne med sin produktion, blot med den forskel at deres værker var polerede, hvor Accius' var mere kraftfulde. Også Lucilius havde et godt ry. Han gjorde tjeneste i rytteriet under Publius Africanus i krigen ved Numantia. Dengang var Jugurtha og Marius stadigvæk unge mænd. De kæmpede på samme side under Africanus og tilegnede sig her de militære færdigheder, de senere kom til at bruge mod hinanden.

Historikeren Sisenna var dengang endnu en ung mand, og værket om forbundsfællekrigen og borgerkrigen udgav han først mange år senere, da han var op i årene. Coelius var ældre end Sisenna, mens Rutilius, Claudius Quadrigarius og Valerius Antias var hans jævnaldrende. Vi må endelig ikke overse, at Pomponius

samtidig var berømt for sin humor, grov i sin sprogbrug og anbefalelsesværdig inden for den genre, der var hans egen opfindelse.²

10 Lad os se nærmere på censorerne Cassius Longinus' og Caepios strenge revisionsarbejde [125 f.vt.]. For 154 år siden³ bad de auguren Lepidus Aemilius om at møde op, fordi han havde lejet en ejendom til seks tusind sestertser. Hvis nogen i dag bor til den pris, anerkendes vedkommende knap nok som senator.⁴ Sådan udvikler verden sig fra det gode til det slette, fra det slette til det fordærvende for til sidst at ende i ulykke.

I samme periode vandt Domitius og Fabius berømte sejre over henholdsvis arvernerne og allobrogerne [122 f.vt.]. Fabius, der var Paulus' barnebarn, fik som følge af sejren tilnavnet *Allobrogicus*. Det ejendommelige held i Domitius' slægt skal nævnes, især fordi den er ligeså berømt, som den er begrænset i antallet af medlemmer. Før den nulevende unge Gnaeus Domitius,⁵ der er kendt for sin oprigtighed, fik familien kun én søn i hver af de syv forudgående generationer. De opnåede til gengæld alle konsulatet og præsteskaber, og næsten alle blev iført triumfatorens uniform.

Marius

11 Derpå blev krigen mod Jugurtha udkæmpet under ledelse af Quintus Metellus [109-8 f.vt.], der ikke stod tilbage for nogen på hans tid. Hans næstkommanderende var Gaius Marius, som jeg nævnte tidligere. Marius, der var født ind i ridderstanden, var grov, barsk og indgød respekt i kraft af sin livsførelse. Lige så god han var i krigstid, lige så brutal var han i fredstid. Han var ærekær, umættelig, ude af stand til at kontrollere sig selv og rastløs af natur. Gennem skatteopkrævere og andre, der handlede i Africa, anklagede han Metellus dels for passivitet, idet han trak krigen ind i dens tredje år, dels for at besidde det overmod, som er typisk

2. Der sigtes til *Fabula attelana*, en revyform og foreløber den romerske komedie. Den går tilbage til begyndelsen af 200-t. f. Kr., hvor den har rod i oskiske ritualer og kult. At Pomponius skulle have opfundet genren er delvis rigtig, idet han gjorde den litterær. *Fabula attelana* er kun overleveret i fragmenter.

3. Velleius regner som oftest fra M. Vinicius' konsulår; andre tidsangivelser er olympiade, Trojas fald og konsulater.

4. Der er tvivl om denne passage. Disse lister, *notae censoriae*, var offentligt tilgængelige.

5. Gnaeus Domitius Ahenobarbus konsul i 32 e.vt.?

for aristokratiet, og endelig for at bide sig fast i magten. Marius opnåede at blive valgt til konsul, da han var tilbage i Rom på orlov [107 f.v.t.]. Han opnåede også selv at få tildelt overkommandoen for krigen, som Metellus næsten havde fuldendt — han havde fordrevet Jugurtha fra slagmarken to gange. Metellus' triumf var dog den mest berømte, og han fik med rette tildelt navnet *Numidicus* for sin indsats. Caeciliusslægten anseelse bør også fremhæves, som det skete med Domitiusslægten ovenfor. På mindre end tolv år bar mere end tolv konsuler, censorer eller triumfatorer navnet Metellus.⁶ Deraf er det klart, at slægter ligesom byer og imperier snart blomstrer af lykke, snart ældes og snart dør.

12 Gaius Marius havde, nærmest som ved et skæbnens forsyn, allerede på det tidspunkt knyttet Lucius Sulla til sig som kvæstor. For næsten 134 år siden [104 f.v.t.] fik Marius fanget kong Jugurtha ved Sullas udsendelse til kong Bocchus. Da han vendte tilbage til Rom, var han valgt til konsul for anden gang, og han førte Jugurtha i triumf i begyndelsen af sit andet embedsår, den første januar. Som jeg nævnte tidligere, var de germanske folkeslags enorme kræfter sluppet løs. Det var de stammer, der kaldtes kimbrer og teutoner. De havde besejret konsulerne Caepio og Mallius [105 f.v.t.] og før dem Carbo og Silvanus [hhv. 113 og 109 f.v.t.], fordrevet dem ind i Gallien og tvunget dem til at opgive deres hære. De havde massakreret konsulerne Scavrus og Aurelius sammen med andre fremragende mænd. Derfor mente det romerske folk, at der ikke var nogen mere passende hærfører end Marius til at drive fjenden ud, hvorfor det forlængede hans konsulat. Det tredje år gik med at forberede krigen. Det år stillede folketribunen Gnaeus Domitius lovforslaget om, at præsterne, der tidligere var blevet valgt af deres kolleger, skulle vælges af folket [104 f.v.t.]. I det fjerde år kæmpede Marius mod teutonerne nord for Alperne ved Aquae Sextiae [102 f.v.t.]. De to dage kampene stod på, dræbte han mere end 150.000 fjendtlige soldater og udslettede teutonernes folk. I det femte år [101 f.v.t.] udkæmpede han og prokonsul Quintus Lutatius Catulus syd for Alperne på sletten Raudii Campi et særdeles vellykket slag, der resulterede i mere end 100.000 dræbte eller tilfangetagne fjender. Efter denne sejr kunne staten ikke længere med god grund beklage sig over Marius' stand. Tværtimod syntes han at have opvejet sine ulemper med sine fordele. Det sjette konsulår [100

6. C. & Q. Cecilius Metellus konsuler i år 109 f.v.t.

f.v.t.] blev tildelt ham som en slags præmie for, hvad han havde udrettet. Hæder for dette konsulat skal han alligevel ikke snydes for, fordi han med konsulhæren fik stoppet Servilius Glaucias og Saturninus Apuleius' galskab. De var i fuld gang med at flå republikken fra hinanden ved at forblive i deres embeder og forstyrre valgene med blodsudgydelser og mord. I Curia Hostilia straffede han disse skadelige mennesker med døden.

Drusus

13 Få år efter [91 f. v.t.] indledte Marcus Livius Drusus så sit folketribunat. Han hørte til blandt de mest fornemme, veltalende og hæderlige mænd, og han benyttede sig i enhver henseende af sit intellekt og sin formuft snarere end af sin baggrund. Han ønskede at genindføre den gamle respekt om senatet og at føre domsretten fra ridderstanden tilbage til senatorstanden. Ridderne havde jo opnået retten gennem Gracchus' love og rettet deres vrede mod mange fremragende og uskyldige mænd, deriblandt den bedste af dem alle, ikke bare i sin egen tid, men til alle tider, Publius Rutilius, som ridderne til stor sorg for hele samfundet fik dømt efter loven om provinsudsugninger. Men i Drusus' ihærdige arbejde for senatets sag, stødte han på modstand i det selvsamme senat, der ikke kunne forstå, at hvis det som en slags lokkemad for masserne gennemførte noget til plebejernes bedste, ville disse acceptere mere omfattende ændringer, skønt de reelt fik få indrømmelser. Derpå endte det sådan for Drusus, at senatet foretrak hans embedskollegers destruktive forslag frem for hans eget udmærkede. Senatet kastede vrage på den ære, han ville give det, og accepterede med åbne øjne ulykkerne, som de andre tribuner foranstaltede, og satte altså deres middelmådige position højere end Drusus' gloriøse værdighed, som det misundte.

14 Da nu hans gode initiativ var endt dårligt, lagde Drusus sine kræfter i at udvide borgerskabet til at gælde hele Italien. Da han efter sine bestræbelser på Forum var vendt hjem, omgivet af den kæmpestore og brogede gruppe mennesker, der altid ledsagede ham, blev han stukket ned bagfra i gården til sit eget hus, og morderen efterlod kniven. Han døde få timer senere. Men før han drog sit sidste suk, kiggede han på den sørgende skare omkring sig og sagde følgende ord, der var karakteristiske for hans indstilling: "Kære slægtninge og venner! Hvornår vil staten få en borger som mig?" Sådan endte en strålende ung mands liv. Et typisk ek-

sempel på hans opførelse skal ikke udelades her: Da han var i færd med at bygge sit hus på Palatin, på den grund hvor Cicero og senere Censorinus boede, og hvor i dag Statilius Sisenna bor, forsikrede arkitekten ham om, at det kunne opføres, så det var lukket af fra nysgerriges blikke, og ingen kunne kigge derind. Derpå svarede Drusus: "Hvis du kan dit håndværk, så byg mit hus, så alle kan se, alt hvad jeg foretager mig".

Forbundsføllekriegen

15 Drusus' død, der allerede tidligere havde været tæt på at føre til konflikter, opildnede til krigen i Italien. I Lucius Caesars og Publius Rutilius' konsulat for 120 år siden [91 f.v.t.] greb indbyggerne i hele Italien nemlig til våben mod romerne. Ulykken begyndte, da indbyggerne i Asculum dræbte prætoren Servilius og hans underordnede Fonteius, hvorpå den spredte sig til marsierne og derfra til alle regionerne.⁷ Krigens udfald var lige så forfærdelig for dem, som sagen var ganske retfærdig. De ønskede del i det samfund, de forsvarede i kamp og som de gennem alle årene i hver eneste krig havde forsynede med dobbelt antal infanterister og ryttere. De havde dog ikke fået rettigheder i staten, som ved deres hjælp havde opnået en position, hvorfra den kunne se ned på mennesker af det samme folk og af samme blod, som om de var udlændinge og fremmede.

Denne krig tog livet af mere end 300.000 unge italikere. De mest berømte romerske generaler i denne krig var Gnaeus Pompeius, far til Gnaeus Pompeius den Store, Gaius Marius, som jeg beskrev ovenfor, Lucius Sulla, der året før havde fuldendt sit prætorembede, og Quintus Metellus, søn af Numidicus, der med rette fik navnet *Pius*.⁸ Han havde nemlig på grundlag af en senatsbeslutning og med det romerske folks opbakning hentet sin fader tilbage fra eksil, som folketribunen Lucius Saturninus havde idømt ham. Faderen havde som den eneste nægtet at sværge overholdelse af lovene vedtaget i Saturninus' navn.⁹ Numidicus blev aldrig

7. Asculum på østsiden af Appenninerne (det nuværende Ascoli Piceno) var grundlagt af sabinerne. Godt 100 km syd herfor ved Lacus Fucinus holdt marsierne til.

8. Tilnavnet blev som bekendt senere adopteret af de katolske paver i den kristne betydning 'from'.

9. Senatorer skulle sværge på ikke at ville modsætte sig en beslutning vedtaget på folkeforsamlingen (jf. Plutarch *Mar.* 29).

mere berømt for sine triumfer og sine æresbevisninger, end han blev for årsagen til eksilet, selve eksilet, eller hjemkomsten.

16 De mest berømte generaler blandt italikerne var Silo Poppædus, Herius Asinius, Insteius Cato, Gaius Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius og Papius Mutilus. Under opregningen af kendsgerningerne skammer jeg mig ikke over at nævne den ære, der blev tildelt min slægt.¹⁰ Min tipoldefader Minatus Magius fra Aeculanum fortjener en plads i historiebøgerne. Han var barnebarn af Decius Magius, en højtstående campaner, der var kendt for sin troskab over for Rom. Magius' loyalitet over for Rom viste sig ved, at han sammen med Tiberius Didius indtog Herculaneum med en legion af hirpinere, han selv havde rekrutteret, derpå sammen med Lucius Sulla undertvang Pompeii og indtog Compsa. Flere historikere har omhyggeligt beskrevet hans bedrifter, især Quintus Hortensius i værket *Annalerne*. Det romerske folk takkede ham for hans fædrelandskærlighed ved at tildele ham en særlig, personlig borgerret og ved at vælge to af hans sønner til prætorer, mens man endnu kun valgte seks til dette kollegium.

Den italiske krigslykke var frygtelig og omskiftelig. To år i træk år dræbte italikerne en romersk konsul, først Rutilius og derefter Cato Porcius. Ved flere lejligheder blev den romerske hær slået, og det romerske folk forberedte sig på krig — en tilstand, der varede længe. Italikerne valgte Corfinium som deres hovedstad og kaldte den *Italica*. Det var Pompeius, Sulla og Marius, der fik den romerske republik på ret køl, da den med denne slagside var tæt på at kæntre. Ved at indrullere både uprøvede mænd og soldater, der var gået på pension, kom Rom efterhånden til kræfter igen.

Sulla

17 Den italiske krig var stort set afsluttet med undtagelse af de sidste kamp-handlinger ved Nola, da Quintus Pompeius og Lucius Cornelius Sulla tiltrådte konsulatet [88 f.v.t.]. Romerne foretrak altså at tildele svækkede og besejrede folk borgerrettigheder efter selv at have lidt mange tab under krigen, fremfor at tildele alle den uden sværdslag. Sulla kan hverken roses tilstrækkeligt for krigens lykke-

10. Velleius nævner flere steder medlemmer af sin slægt, og det er tydeligt, at han stammer fra et soldaterdynasti, som har tjent Rom længe og trofast.

lige udfald eller bebrejdes nok for tiden efter sejren. Han var født i en fornem familie i den sjette generation efter Cornelius Rufus, en af de navnkundige generaler fra krigen mod Pyrrhus. Men fordi familiens anseelse havde haft en nedgangsperiode, så det længe ud, som om Sulla ikke havde til hensigt at søge embedet som konsul. Efter præturen havde han gjort sig godt bemærket i den italiske krig og tidligere som officer under Marius i Gallien, hvor han havde slået fjendens dygtigste generaler på flugt. Tilskyndet af sin succes fik han så mod på at søge konsulatet, og han blev valgt næsten enstemmigt på folkeforsamlingen. Men han var 48 år, da han endelige opnåede dette embede.

18 Samtidig [88 f.v.t.] herskede Mithridates som konge i Pontus, en skikkelse man ikke kan forbigå i tavshed eller nævne uden ubehag. Han var særdeles krigersk, usædvanlig modig, til tider heldig, men altid særdeles målbevidst, en strateg i planlægning, en soldat i kamp og en ren Hannibal i sit had til romerne. Da han havde underlagt sig Asien, iværksatte han en massakre på alle romerske borgere i området. Med løfte om store belønninger udstedte han en ordre til alle byer, om at alle romere skulle slås ihjel en bestemt dag på et bestemt klokkeslet. I disse år kunne ingen opvise samme modstandskraft overfor Mithridates eller troskab overfor romerne som indbyggerne på Rhodos. Deres troskab blev sat i relief af forræderiet blandt mytilenerne, som faktisk havde udleveret Mannius Aquilius og andre fanger til Mithridates. Disse blev senere befriet af Pompeius, men kun takket være Theophanis' hjælp.¹¹ Da man også anså den frygtindgydende Mithridates for at være en trussel mod Italien, fik Sulla ved lodtrækningen overdraget Asien som provins.

Sulla drog ud af byen og gjorde holdt i omegnen af Nola, som var under belejring af den romerske hær. Byen fortsatte nemlig hårdnakket den italiske krig, som om den fortrød den troskab, som den mest loyalt af alle byer havde udvist overfor Rom under den puniske krig. Folketribunen Publius Sulpicius var velformuleret, skarpsindig, berømt for sin formue, indflydelse, kontakter, sin begavelse og utrættelige energi. Sulpicius havde tidligere opnået stor anseelse på grund af sin retskaffenhed overfor folket, men lige pludselig, som om han ærgrede sig over

11. Theophanis fra Mytelene deltog i oprindeligt i krigen mod romerne, men skiftede side og opnåede romersk statsborgerskab jf. Cic. Arch. 24.

sine egne kvalifikationer og kuldsejlede planer, sluttede han sig hasarderet og uovervejende til Gaius Marius. Selvom Marius nu var 70 år, trængte han efter uindskrænket magt og herredømmet over samtlige provinser, og Sulpicius fremsatte et lovforslag på folkeforsamlingen, ifølge hvilket Sullas embedsbeføjelser skulle ophæves, og krigen mod Mithridates skulle udkæmpes under ledelse af Gaius Marius. Han fremsatte andre destruktive og ødelæggende lovforslag, som er uacceptable i en fri stat. Han likviderede sågar konsulen Quintus Pompeius' søn, der også var Sullas svigersøn, ved hjælp af agenter fra sin fraktion.

19 Derpå samlede Sulla sin hær og vendte tilbage til Rom, som han indtog med sine tropper. Han fordrev de 12 ophavsmænd til de revolutionerende tiltag, blandt andre Marius, Marius' søn og Publius Sulpicius [88 f.v.t.], og sendte dem i eksil efter en lov, han fik vedtaget. Ryttere jagtede endda Sulpicius ind i sumpene ved Laurentum og skar halsen over på ham, hvorpå hans hoved blev stillet til offentligt skue på Rostra som tegn på de forestående proskriptioner. Marius, der havde været konsul seks gange, blev i en alder af 70 år trukket ud af rørskoven ved Maricas sumpe. Han havde smidt tøjet og gemt sig nede i sumpen, så kun øjne og næse var synlige, på flugt fra Sullas forfølgende ryttere. Derpå fik han en tøjle om halsen og på duumvirernes¹² ordre ført til fængslet i Minturnae. En offentlig ansat slave, der var fra Germanien, blev sendt dertil for at slå ham ihjel med sværdet. Slaven var tilfældigvis blevet fanget af Marius i krigen mod kimbrenne og genkendte generalen. I et brøl af harme over den magtfulde mands ulykke kastede slaven sværdet fra sig og flygtede fra fængslet. Byens indbyggere, der nu havde lært af en fjende at have medlidenhed med en mand, som kort forinden havde været deres leder, satte derpå Marius på et skib med rejsepenge og en smule tøj. Han indhentede sin søn nær øen Aenaria og satte kursen mod Africa, hvor han slog sig til tåls med et ydmygt liv i en hytte i Karthagos ruiner. Når Marius således betragtede Karthago og Karthago ham, kunne den ene finde trøst i den anden.

12. Den romerske lokaladministration var bygget op efter samme princip som statsforvaltningen. Et *municipium* havde to ledende embedsmænd svarende til konsulerne, som hver kaldtes *duumvir*.

Cinna

20 Dette år blev [88 f.v.t.] romerske soldaters hænder for første gang vædet med konsulers blod. Sullas kollega, Quintus Pompeius, blev slået ihjel ved et mytteri i prokonsulen Gnaeus Pompeius' hær, som hærføreren dog selv stod bag. Cinna holdt sig ikke mere tilbage end Marius og Sulpicius. Italien var som bekendt blevet tildelt borgerrettigheder, og de nye borgere var blevet skrevet ind i den ottende tribus, for ikke at deres magt eller antal skulle svække de oprindelige borgeres indflydelse, og for at modtagerne af en begunstiggelse ikke skulle have mere magt end giverne. Cinna, derimod lovede dem pludselig, at han ville fordele dem i alle triberne. Til det formål havde han tilkaldt en stor flok mennesker fra hele Italien til Rom. Hans embedskollega og optimaterne jog ham i fælleskab ud af byen med magt, hvorpå han drog mod Campanien. Han fik frataget sit konsulat ved en senatsbeslutning, og Lucius Cornelius Merula, der var *flamen dialis*, blev indsat i hans sted.¹³ Krænkelserne var ganske vist passende for denne person, men måtte ikke danne præcedens. Cinna blev modtaget i hæren ved Nola efter først at have bestukket centurionerne og tribunerne og bagefter love soldaterne en bonus [87 f.v.t.]. Da alle havde svoret ham personlig troskab, indledte han krig mod fædrelandet stadigvæk med konsulens insignier. Han gjorde det i tillid til det store antal af nye borgere, af hvem han havde indskrevet mere end 300 kohorter og suppleret rekrutteringen i et omfang af 30 legioner. Partisanerne havde brug for for en leder med autoritet, og derfor blev Gaius Marius kaldt tilbage fra eksilet sammen med sin søn og dem, de var drevet i landflygtighed sammen dem.

21 Mens Cinna var i færd med at føre krig mod sit fædreland, var indsatsen fra Gnaeus Pompeius, faderen til Pompeius Magnus, halvhjertet. Republikken havde haft gavn af hans strålende bedrifter i krigen mod marsierne, særligt i distriktet omkring Picenum, som jeg har beskrevet, og han havde indtaget Asculum. Fordi hærene var spredt i mange andre områder, havde på en enkelt dag 75.000 romerske borgere og mere end 60.000 tusind italikere kæmpet mod hinanden omkring byen. Pompeius' udsigt til endnu et konsulat var håbløs. Konsekvensen var,

13. En *flamen* var præst for en specifik guddom. Man skelnede mellem *flamines maiores* og *flamines minores*, præster for hhv. vigtige og mindre vigtige guder. De vigtige guder var Jupiter, Mars og Quirinus, og præsteembederne for disse (hhv. *Flamen Dialis*, *Martialis* og *Quirinalis*) var forbeholdt patriciere.

at han gjorde alt for egen vindings skyld, og det virkede, som om han ventede på, at situationen skulle vende sig til hans personlig fordel. Han drog frem og tilbage med sin hær, hvor forventningen var størst til, at hans egen magt kunne øges.

Men til sidst mødte han Cinna i et stort og voldsomt slag. Hvor ødelæggende dette slag, som begyndte ved en romersk bys mure og sluttede i dens huse, var både for de kæmpende og dem der så på, kan næsten ikke beskrives med ord. Gnaeus Pompeius døde efter slaget, mens en epidemi hærgede begge hære, som om de ikke var blevet udmattet nok af krigen. Glæden over hans død opvejede næsten tabet af de borgere, der var faldet i kamp eller ved sygdom. Det romerske folk rettede den vrede mod den afdøde, som han havde vakt i dem i live. Hvad enten der var to eller tre familier i Pompeiusslægten, var den første med det slægtsnavn, Quintus Pompeius, konsul næsten 172 år tidligere sammen med Gnaeus Servilius. Efter kampe, der var særdeles blodige for begge parter, indtog Cinna og Marius byen, men det var Cinna, der ankom først og fremsatte en lov om Marius' tilbagevenden.

22 Snart red Gaius Marius inden for murene — en katastrofe for hans medborgere. Ingen sejr ville have haft mere grusomme følger end hans, hvis ikke Sullas sejr senere var fulgt efter. Vreden kom ikke alene til udtryk ved lovløse mord på mindre betydningsfulde personer, men også byens mest fortrinlige og kendte mænd blev underkastet forskellige former for afstraffelse. Blandt disse blev konsulen Octavius, et særdeles roligt gemyt, slået ihjel på ordre fra Cinna. Merula, som var fratrådt sit konsulat ved Cinnas ankomst, skar sin pulsåre over og lod blodet flyde ud over altrene. Ved de guder, han så ofte som Juppiter-præst havde rettet bønner til for statens ve og vel, nedkaldte han en forbandelse over Cinna og hans folk og døde som en hædersmand. Marcus Antonius, statens førstemand og førende taler, blev på ordre fra Marius og Cinna stukket ned med de samme soldaters våben, som han havde holdt stand mod med sin veltalenhed.¹⁴ Quintus Catulus var berømt såvel for sine hæderfulde bedrifter under krigen mod kimbrerne, som han havde fejret med Marius, som for andre kvaliteter. Da man ledte efter ham for at henrette ham, lukkede han sig inde i en bolig, som kort tid forinden var blevet afpudset med kalk og sand. Han satte ild til stedet, hvilket medførte en kraftig

14. M. Antonius nævnes blandt de store talere i 2,9.

stank, og da han indåndede dette , samtidig med at forsøgte at holde vejret, omkom han, fremfor at blive henrettet i overensstemmelse sine modstanderes ønske.

Republikken var i en afgrundsdyb krise, og endnu var der ingen, som vo-vede at bortgive, eller dristede sig til at lægge hånd på en romersk borgers ejendom. Senere kom man også dertil, at profitjagt gav anledning til grusomhed og forbrydelsens art blev bestemt på baggrund af formue. Den person, der var velhavende, blev forbryder, og enhver havde en pris på sit hoved. Intet, som var indbringende, skammede man sig ved at gøre.

23 Derpå indledte Cinna sit andet år som konsul og Marius sit syvende [86 f.v.t.], en skamlet på de foregående. I årets begyndelse døde Marius af en sygdom. Som han i krig havde været uforsonlig overfor fjenden, var han det i sin rastløshed over for sine medborgere i fredstid. Konsul i hans sted blev Valerius Flaccus, ophavsmanden til den skammelige lov, ifølge hvilken man kun skulle indfri en fjerdedel af sin gæld til kreditor. Hans dispositioner gjorde ham fortjent til den straf, han fik mindre end to år efter. Mens Cinna underlagde sig Italien, flygtede størstedelen af Roms overklasse via Grækenland over til Sulla i Asien.¹⁵

I mellemtiden kæmpede Sulla så godt mod Mithridates' hærførere omkring Athen, i Boiotien og i Makedonien, at han erobrede Athen, og da man havde overvundet den anstrengende udfordring fra de mange befæstninger i Piraeus' havn, gjorde han det af med mere end 200.000 fjender og tog lige så mange fanger [87-6 f.v.t.]. Hvis nogen antager, at athenerne var i oprør over Sullas belejring, er han uvidende om historiens gang. For athenernes troskab overfor romerne var så urokkelig, at romerne til enhver tid og på alle punkter gav alt, der handlede om oprigtig troskab, prædikatet "attisk". Derimod var de belejret af Mithridates' hære og fanget under usle forhold. I hjertet var de uden for murene, men var på grund af omstændighederne fysisk tvunget inden for murene. Sulla rejste derpå til Asien og fandt en ydmyg Mithridates, årsagen til alle ulykkerne. Sulla fik ham til som straf at afstå fra sine penge, flåder, Asien og alle de andre provinser, Mithridates havde besat. Han fik udleveret krigsfanger og sat skik på desertører og kriminelle og beordrede Mithridates til at stille sig tilfreds med sit fædrene territorium, det vil sige Pontus.

15. Hvilket vel ellers kun sker i borgerkrigen mellem Caesar og Pompeius.

24 Rytterpræfekten Gaius Flavius Fimbria tog sit eget liv ved Sullas ankomst. Det var ham, der før Sullas ankomst havde dræbt konsulen Valerius Flaccus og efter at have ladet sig udråbe som imperator af den hær, som var kommet under hans kontrol, havde fordrevet Mithridates i et drabeligt slag. Han var ikke så gammel, men havde ganske modigt fuldendt, hvad han havde kastet sig ud i, hvor dårligt det end måtte være. Samme år blev Sextus Lucilius, folketribun det foregående år kastet ud fra Tarpeiusklippen, på foranledning af en siddende folketribun, Publius Laenas, og hans embedskolleger var af frygt flygtet over til Sulla, da Laenas havde stævnet dem, hvorefter han erklærede dem fredløse.

Sullas hjemkomst

Da de oversøiske forhold var kommet i orden, rejste Sulla tilbage til Italien og landsatte i Brundisium [83 f.v.t.] blot 30.000 soldater overfor mindst 200.000 modstandere. På det tidspunkt modtog han som den første romer udsendinge fra partherne. Blandt dem var nogle magere, der ud fra tegn på Sullas krop spåede, at hans liv og eftermæle ville blive guddommeligt. Der kan næppe berettes noget mere kendetegnende for Sulla end hans dispositioner, da Cinnas og Marius' partisaner havde holdt Italien besat igennem tre år. Sulla lagde ikke skjul på, at han ville føre krig imod dem, men opgav ikke sine nuværende foretagender, idet han vurderede, at fjenden burde knuses før medborgere skulle straffes, og da han havde elimineret frygten for udefra kommende farer, kunne han vinde hjemme, så snart han havde sejret ude. Før Lucius Sullas hjemkomst blev Cinna myrdet af hæren under en revolte. Cinnas død havde været mere værdig, hvis han var blevet slået ihjel som følge af en sejrherres beslutning end af en ophidset hær. Om Cinna kan man sige, at han vovede langt mere end nogen hæderlig mand turde, og han gennemførte hvad kun den mest beslutsomme kunne gennemføre. Skønt han var sjusket i sin planlægning, var han modig i udførelsen. Da ingen konsul blev udpeget i Cinnas sted, var Carbo eneste konsul hele året.

25 Man skulle ikke tro, at Sulla var kommet til Italien som krigsherre, men som fredsstifter. Ganske fredeligt førte han hæren gennem Calabrien og Apulien, hvor han tog omhyggeligt hensyn til afgrøder, marker, indbyggere og byer, videre til Campanien og forsøgte at afslutte krigen med en retfærdig traktat på fornuftige betingelser. Men de usle og ærgerrige ønskede ikke fred. Imellemtiden voksede

Sullas hær dag for dag ved tilstrømningen af de hæderligste og fornuftigste folk. Ved et lykketræf besejrede han konsulerne Scipio og Norbanus ved Capua [83 f.v.t.]. Norbanus blev besejret i kampen, mens Scipio, der var blevet svigtet og forrådt af sin hær, uskadt blev løsladt af Sulla. Sulla var nemlig som krigsherre og sejrherre to forskellige personer. Han var mild, mens han var ved at sejre, og når sejren var sikret, var han nådesløs. For eksempel lod han den afvæbnede konsul, jeg nævnte, og Quintus Sertorius — ak, en gnist til krigens fakkelt — og mange andre tilfangetagne løslade uskadt. Efter min mening kunne man i denne mand se et eksempel på en splittet og forskelligartet karakter. Efter Sullas sejr over Gaius Norbanus, som han havde nedkæmpet ved bjerget Tifata, takkede han Diana, til hvem dette område var indviet. De berømte helsebringende kilder og al jorden skænkede han gudinden. Som vidnesbyrd på denne religiøse gestus fik han opsat en inskription på templets dørstolpe, og inde i templet vidner i dag en bronzetavle om det.

26 Herefter var Carbo konsul for tredje gang sammen med Gaius Marius, søn af den syvdobbelte konsul. Den 26-årige Gaius Marius lignede sin fader mere i karakter end i karriereforløb. Som konsul var han særdeles arbejdsom og levede op til familienavnet. Efter at have lidt nederlag i kamp til Sulla ved Sacriportus begav han sig med hæren til Praeneste, der lå godt beskyttet fra naturens side, og som han yderlige befæstede med hjælpetropper.

For at bidrage til ulykkerne i den stat, hvor man altid havde anvendt sine dyder som våben, brugte man nu usle kneb, og den som før var en kujon, ansås nu for at være en helt. For mens slaget ved Sacriportus stod på, henrettede prætoren Damasippus i *Curia Hostilia* de angivelige Sulla-sympatisører Domitius og *pontifex maximus* Scaevola, den største autoritet indenfor guddommelig og menneskelig ret, Gaius Carbo, tidligere prætor og bror til konsulen, samt Antistius, der havde været ædil. Antistius' hustru Calpurnia, datter af Bestia, skal fremhæves for sin ædle handling. Da den omtalte ægtemand havde fået struben skåret over, gennemborede hun sig selv med et sværd. Hvor har det dog gavnet hendes ære og eftermæle! I dag er hun berømt for sit mod, faderens er glemt.

27 Samniternes leder, den karakterfaste og modige kriger Pontius Telesinus, der hørte blandt de arveste modstandere af Rom, havde samlet cirka 40.000 stærke og udholdende unge mænd. 1. november i året hvor Carbo og Marius var kon-

suler, for 111 år siden, mødte han Sulla i et slag ved Porta Collina. Situationen var kritisk for såvel Sulla som for staten, der var i den mest overhængende fare, siden Hannibal havde slået lejr mindre end fem km uden for byen. På dagen mønstrede Telesinus sin hær regiment for regiment og gentog, at romernes sidste dag var kommet. Han råbte, at Rom skulle ødelægges og tilintetgøres, og han tilføjede, at de ulve, som havde berøvet italikerne deres frihed, aldrig ville forsvinde, med mindre skoven, de plejede at søge tilflugt i, blev fældet. Først efter den første time på natten kunne den romerske hær trække vejret, og fjenden måtte vige. Telesinus blev fundet halvdød dagen efter. Han havde et ansigtsudtryk som en sejrherre, ikke som en døende. Sulla beordrede hans afhuggede hoved ført til Praeneste og båret til skue omkring byen. Derpå forsøgte unge Gaius Marius i sin håbløse situation at flygte gennem de mesterligt konstruerede tunneller, som forgrenede sig ud på landet. Da han dukkede op fra et hul i jorden, blev han fanget af de vagter, der var placeret der for det selvsamme. Nogle mener, at han døde for egen hånd, andre, at han døde sammen med Telesinus' lillebror, som han havde været belejret med og var flygtet sammen med, fordi de under flugten løb ind i hinandens sværd. Hvordan han end døde, så formørkes mindet om ham i dag ikke af faderens store skikkelse. Det er tydeligt, hvad Sulla mente om den unge mand, for først efter hans død tog Sulla navnet *Felix*, hvad der havde været ganske rimeligt, hvis afslutningen på hans sejr havde været afslutningen på hans liv. Det var imidlertid Ofella Lucretius, der havde ført an i nedkæmpelsen af Praeneste og Marius, skønt han havde været ledende officer på Marius' side og derpå var flygtet over på Sullas side. Til evigt minde om den lykkelige nedkæmpelse af samniternes og Telesinus' hær gjorde Sulla dagen til en mærkedag med årlige cirkuslege fejret under navnet *Victoria Sullana*.¹⁶

28 Kort før Sulla havde kæmpet ved Sacriportus, havde mænd fra hans fløj sendt en fjendlig hær på flugt i berømte slag, de to Servilier i slaget ved Clusium, Metellus Pius i slaget ved Faventium og Marcus Lucullus i slaget ved Fidentia. Borgerkrigens ulykker syntes at være forbi, men de blev større med Sullas grusomhed. For han blev udnævnt til diktator, et embede der ikke havde været benyt-

16. Denne fest fandt sted enten d. 27/10 eller d. 1/11.

tet i 120 år [82 f.v.t.].¹⁷ Sidst man havde haft en diktator, var året efter, at Hannibal havde forladt Italien, så det romerske folk havde tydeligvis en uvilje mod embedet, af frygt for den magt diktatoren kunne udøve. De magtbeføjelser forgængere i sin tid havde benyttet til at befri staten for overhængende farer, benyttede Sulla som en tilladelse til at udøve ubegrænset grusomhed. Som den første — og havde han bare været den sidste — fandt han på proskriptioner som afstraffelsesmetode. I dette samfund, hvor en letsindig fornærmelse fra gammel tid bliver straffet, blev der således offentligt udlovet en dusør for at myrde romerske borgere: Den person, der slog flest ihjel, ville få det højeste beløb. Belønningen for at dræbe en fjende oversteg ikke belønningen for at dræbe en medborger, og enhver havde en fastsat pris på sit hoved. Grusomheden gik ikke alene ud over dem, man havde været i krig med, men også mange uskyldige. Dertil kom også, at de proskriberede menneskers ejendom blev solgt, børnene forment adgang til deres forældres formue og dernæst frataget retten til at søge embede samtidig med — det mest vanærende — at sønner af senatorer både skulle betale de udgifter, der var pålagt deres stand, og fik frataget deres rettigheder.

17. Passagen er korrump.